

Otorite ile Özgürlük Arasındaki Diyalektiği Aşmak: Hürriyetin İmkânı Açısından Nurettin Topçu'da Birey - Devlet İlişkisi

*Overcome the Dialectic Between Authority and Freedom:
The Relationship of the Individual State in Nurettin Topçu
in Terms of the Opportunity of Liberty*

Zübeyir Ovacık

Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk İslam Düşüncesi Anabilim Dalı
Assoc. Prof., Selcuk University, Faculty of Letters, Turkish Islamic Thought Department
Konya / Turkey

zubeyirovacik@gmail.com | <https://orcid.org/0000-0002-7266-3343>

Article Type / Makale Tipi

Research Article / Arařtırma Makalesi

DOI: 10.33420/marife.1009959

Article Information / Makale Bilgisi

Received / Geliř Tarihi: 15.10.2021

Accepted / Kabul Tarihi: 27.12.2021

Published / Yayın Tarihi: 30.12.2021

Cite as / Atıf: Ovacık, Zübeyir. "Otorite ile Özgürlük Arasındaki Diyalektiği Aşmak: Hürriyetin İmkânı Açısından Nurettin Topçu'da Birey - Devlet İlişkisi". *Marife* 21/2 (2021): 871-890.
<https://doi.org/10.33420/marife.1009959>

Plagiarism / İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Copyright / Telif Hakkı: "This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 (CC BY-NC-ND 4.0) International License." / "Bu makale Creative Commons Atınr-GayriTicari-Türetilemez 4.0 (CC BY-NC-ND 4.0) Uluslar arası Lisansı altında lisanslanmıştır."

Ethical Statement / Etik Beyan: * This study is an extended and written version of the orally presented and published study at the summary book at the 5th International Religious Studies and Global Peace Symposium, Mardin, 2019, hosted by TIMAV and Mardin Artuklu University on 06-07 November 2019. / Bu çalışma, 06-07 Kasım 2019 tarihleri arasında TIMAV tarafından Mardin Artuklu Üniversitesi ev sahipliğinde gerçekleştirilen V. Uluslararası Dini Araştırmalar ve Küresel Barış Sempozyumu, Mardin, 2019 adlı etkinlikte özet olarak sunulan sözlü bildirinin genişletilip yazıya geçirilmiş hâlidir.

Otorite ile Özgürlük Arasındaki Diyalektiği Aşmak: Hürriyetin İmkânı Açısından Nurettin Topçu'da Birey-Devlet İlişkisi

Özet

Çağdaş Türk düşüncesinin az sayıdaki özgün isimlerinden birisi olan Nurettin Topçu, hürriyet idesini merkeze alarak hareket, mesuliyet, irade ve isyan gibi kavramlar örgüsüyle donattığı kendine özgü bir ahlak metafiziği inşa etmiştir. XIX. Yüzyıl Fransız idealizminin önemli isimlerinden birisi olan Maurice Blondel ile yakın bir temas içerisinde bulunmuş olan Topçu, "İsyan Ahlakı" şeklinde adlandırılan ahlak tasarımını ortaya koyarken Blondel'in hareket felsefesini referans almıştır. Öncelikle mevcut ahlak felsefelerinin eleştirisini yapan Topçu, insanın ahlaki tecrübesini isyan kavramıyla temellendirmektedir. Ahlaka ilişkin tümel açıklamalarının merkezine hareket kavramını yerleştiren Topçu, ahlaki bir özne olarak insanın yetkin bir hürriyet durumuna ulaşabilmesinin ancak isyan ile mümkün olabileceğini düşünmektedir. Hareket ile hürriyeti özdeş sayan Topçu, insanın hareketiyle tabiatın determinizmini aşabileceğini, böylelikle insanın tabiat içerisinde bir değişim gerçekleştirebileme imkânına ulaşabileceğini belirtmektedir. Topçu'da irade ve mesuliyet gibi kavramlara yapılan ısrarlı vurgunun hürriyet fikrinin inşasıyla doğrudan ilgili olduğu görülmektedir. İnsanın hürriyetinin hareket kapasitesinde ortaya çıkacağını düşünen Topçu, hareketi "eşyayı değiştirmek ve kendi elleriyle kendini değiştirmek" şeklinde açıklamakta ve bunun gerçek anlamda varlıklar âlemine ve kendi benliğine karşı isyan etmek olduğunu belirtmektedir. Böylelikle her hür hareketin bir isyan niteliği taşıdığı Topçu'nun "İsyan Ahlakı" şeklinde kavramsallaştırılan ahlak anlayışında iradeye özel bir vurgu yapılmaktadır. İnsanın isyanı her şeyden önce esaret anlamına gelen kendi tabiatına karşı, kendi iç kuvvetlerine, dar ve bencil arzularına karşı isyandır. Böylesi bir isyan, Topçu'ya göre insan hareketinde hürriyetin varlığının teyidi anlamına gelecektir.

Topçu, hürriyet kavramını kendine özgü bir ahlak metafiziği içerisinde temellendirirken öncelikle insanın ahlaki yetkinliğini amaçlamakta ve bu çerçevede insan hürriyetinin yegâne teminatının da Allah olduğunu belirtmektedir. Doğal durumunda değişime direnen bir varlık olarak tasvir ettiği insanın arzularının esaretinden kurtulabilmesinin yolunun Allah'a dayanmaktan geçtiğini belirten Topçu, böylesi bir isyanın insanın iradesini özgürleştirmesine ibaret olduğunu vurgulamaktadır. Topçu'ya göre insan, kendi bencil ihtiraslarına veya toplumsal esaret formlarına karşı geliştireceği isyan ile hürriyetini kazanmış olacaktır. Böylesi bir isyanla gerçekleştirilmiş olan hürriyet de esasında ilâhî mahiyette bir hürriyet olacaktır. O halde isyan, hareketimizdeki bu ilahî hürriyetin teyidinden başka bir şey değildir. Allah'ın kendisindeki hareketi ile tabiatını sınırlılıklarını aşabilen insan, kendi ihtiraslarının esaretinden kurtulduğu gibi toplumsal esaretin çeşitli biçimlerinin de kendisini kayıtlamasına izin vermeyecektir. Dolayısıyla ferdi irade, gerçekte, kendisini ortadan kaldırmağa çalışan baskıcı ve zorba topluma karşı da isyan tavrı içerisinde olacaktır. İnsan ferдинin varlığını sürdürdürebilmesi için zorunlu bir kategori olan toplum, ferдин harekete geçiş yollarında bir basamaktan ibaret olmakta ve sadece onu doğrular bir mahiyete sahip olmaktadır.

Ahlaki öznenin aynı zamanda zorunlu bir toplumsallıkla çevrili olan varlığı, Topçu'da hürriyet meselesinin siyasal boyutlarıyla ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Sorumluluk anlayışının bir gereği olarak toplumsal düzenin ancak otoriter bir rejimle sağlanabileceğinin altını çizen Topçu, "hür bir totalitarizm"den söz etmektedir. Ferdi hürriyetin imkânını isyan kavramıyla açıklayan Topçu, toplumsal bir organizasyon olarak devleti ise zorunlu görmekte ve bu devletin otoriter bir devlet olması gerektiğini belirtmektedir. Yaşadığı coğrafyanın tarihsel tecrübesini dikkate alarak bir devlet tasarımı ortaya koymuş olan Topçu, bu devletin ideal formunun tarihsel süreçte Fatih ve Yavuz gibi Osmanlı padişahları döneminde gerçekleşmiş olduğunu düşünmektedir. İdeal devlet tasarımı otoriter bir devlet modeli teklifinde bulunmuş olan Topçu, felsefi formasyonun sağladığı imkânla da olsa gerek modern devletin gayet çağdaş bir eleştirisini de ortaya koymayı ihmal etmemektedir. Bu çerçevede Topçu, bireyin iradesini yok sayan, yönetici sınıfın sömürü aracı haline gelen modern devletin oligarşik bir güç merkezine dönüşen yapısına keskin eleştiriler yöneltmektedir. Esasında Topçu'nun eleştirisinin kapsamı modern devletin yaslandığı ekonomi politığe uzanmaktadır. Bu bağlamda modern dönemdeki dayanışma olgusunun insanın hürriyetini ortadan kaldıracak bir yapıya evirildiğine de dikkatleri çekmekte olan Topçu, modern devlette yeni bir dayanışma formu olarak gözükten iş bölümünün esasında tahakküm ilişkilerini yoğunlaştırdığını düşünmektedir.

Ferдин hürriyetinin siyasal uzanımlarını da metafizik çerçeveye dâhil eden Topçu, böylelikle fert ve devlet arasındaki muhtemel çatışmaların daha üst bir sentezle aşılabileceğini düşünmektedir. Otorite ile özgürlük arasındaki çelişki olarak ifade edilebilecek olan birey devlet ilişkisinde ortaya çıkacak

çelişkileri kendi tarihsel tecrübesinden de hareketle aşmaya çalışan Topçu, söz konusu çelişkinin daha üst bir sentezle ortadan kaldırılabileceğini düşünmektedir. Topçu açısından böylesi bir sentez, yetkin bir hürriyet durumunu da ortaya çıkartacaktır. Nihayetinde bütün bir evreni kuşatan hareket, harekete geçen ferdi aştığı gibi, toplumu da sonsuz bir şekilde aşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk İslam Düşüncesi, Devlet, Hürriyet, Birey, Nurettin Topçu.

To Overcome the Dialectic Between Authority and Freedom: The Relationship Between the Individual and State in Nurettin Topçu's Thought in Terms of the Possibility of Liberty

Summary

Nurettin Topçu, who is one of the few original names of contemporary Turkish thought, has built a unique moral metaphysics that he has equipped with concepts such as movement, rebellion, will, and responsibility by taking the idea of freedom to the center. XIX. Topçu, who was in close contact with Blondel, one of the important names of 19th-century French idealism, took Blondel's philosophy of action as a reference while revealing his moral design called the "ethic of rebellion". Topçu, who criticizes existing moral philosophies, presents an original moral design while grounding human moral experience with the concept of rebellion. Topçu, who places the concept of movement at the center of his universal explanations about morality and identifies movement with freedom, thinks that human freedom as a moral subject can be realized through rebellion. It is seen that the insistent emphasis on concepts such as will and responsibility in Topçu is directly related to the construction of the idea of freedom. Topçu, who identifies movement and freedom, states that man can overcome the determinism of nature with his movement, and therefore, he can achieve a change in nature. Topçu, who thinks that human freedom will emerge in his capacity to act, explains the movement as "changing things and changing himself with his own hands" and states that this means rebelling against the realm of beings and himself in the real sense. Thus, a special emphasis is placed on the will in Topçu's moral understanding, conceptualized as the "Ethics of Rebellion", in which every free action is a rebellion. Man's rebellion is above all a rebellion against his nature, which means bondage, against his inner forces, against his narrow and selfish desires. Such a rebellion, according to Topçu, would mean the confirmation of the existence of freedom in human movement.

Topçu, while grounding the concept of freedom in a moral metaphysics of his own, primarily aims at human moral competence and states that the only guarantee of human freedom is Allah in this framework. Stating that the only way to get rid of the bondage of desires, which he describes as a being who resists change in his natural state, is to rely on God, Topçu emphasizes that such a rebellion consists of liberating the will of man. According to Topçu, a person will gain his freedom by rebelling against his selfish passions or forms of social bondage. The freedom realized through such a rebellion will in fact be the freedom of divine nature. So, rebellion is nothing but the confirmation of this divine freedom in our movement. Man, who can overcome the limitations of God's nature through his action, will not allow himself to be freed from the bondage of his own passions, and also from various forms of social bondage. Therefore, the individual will, in reality, will also be in a rebellious attitude against the oppressive and tyrannical society that tries to eliminate it. Society, which is a necessary concept for the survival of the human individual, consists of a step in the individual's path to action and has a nature that only confirms it.

The existence of the moral subject, which is also surrounded by obligatory sociability, makes it necessary for Topçu to consider the issue of freedom with its political dimensions. Underlining that social order can only be achieved through an authoritarian regime as a requirement of a sense of responsibility, Topçu speaks of "free totalitarianism". Explaining the possibility of individual freedom with the concept of rebellion, Topçu sees the state as a social organization essentially and states that this state should be authoritarian. Topçu, who has put forward a state design taking into account the historical experience of the geography he lived in, thinks that the ideal form of this state was realized in the historical process during the period of Ottoman sultans such as Fatih and Yavuz. He proposes an authoritarian state model in ideal state design but does not neglect to present a very contemporary critique of the modern state, albeit with the opportunity provided by the philosophical formation. In this framework, Topçu sharply criticizes the structure of the modern state, which ignores the will of the individual and becomes an instrument of exploitation of the ruling class and turns into an oligarchic power center. In fact, the scope of Topçu's criticism extends to the political economy on

which the modern state is based. In this context, He draws attention to the fact that the phenomenon of solidarity in the modern era has evolved into a structure that will abolish human freedom, and thinks that the division of labor, which appears as a new form of solidarity in the modern state, actually intensifies the relations of domination.

Topçu, who also included the political extensions of the freedom of the individual in the metaphysical framework, thinks that possible conflicts between the individual and the state can be overcome with a higher synthesis. He also included the political extensions of individual freedom in the metaphysical framework and thinks that possible conflicts between the individual and the state can be overcome with a higher synthesis. Trying to explain the contradictions that may arise in the individual-state relationship, which can be expressed as the contradiction between authority and freedom, based on his own historical experience, Topçu thinks that the mentioned contradiction can be eliminated with a higher synthesis. For Topçu, such a synthesis will also reveal a competent state of freedom.

Keywords: Turkish Islamic Thought, State, Freedom, Individual, Nurettin Topçu.

Giriş

Bir doğa varlığı olarak doğa yasalarına tabi bir şekilde varlığını sürdüren insanın nasıl özgür olabileceği sorusu, felsefi düşüncenin başlangıcından itibaren öncelikli bir soru(n) olarak ele alınmaktadır. Günümüz felsefesinde özgürlük problemi, ahlaki bir öznenin imkânı dolayımında metafizik bir çerçeveden daha çok insanın toplumsal bir varlık oluşuyla ilişkili olarak politik yönleriyle tartışılmaktadır. Aristoteles'in Politika adlı eserindeki meşhur ifadesiyle doğası itibarıyla politik bir canlı (zoon politikon) olan insan, hazır bulunduğu bir toplumsallık sahnesi içerisinde varlığa gelmekte ve yine bir toplumsallık durumu içerisinde varlığını sürdürmektedir. Dolayısıyla politik olanla zorunlu bir şekilde karşılaşan insanın bireysel özgürlüğünün böylesine bir toplumsallık belirlenimi içerisinde nasıl mümkün olabileceği sorusu da özgürlük probleminin çeşitli açılardan tartışılmasını gerekli kılmaktadır. Modern felsefede özgürlük problemi, en güçlü sosyal organizasyon olan devlet karşısında bireyin hakları ile ilgili olmak üzere daha çok siyasal bağlamıyla gündeme gelirken aynı şekilde Çağdaş Türk düşüncesinde de politik atmosferin yoğunluğundan dolayı pek çok düşünür tarafından özgürlük daha çok politik bir problem olarak ele alınmaktadır.

Yekûnunu modernleşme öyküsü çerçevesinde gelişen tartışmaların oluşturduğu Çağdaş Türk düşüncesi, politik ilgilerin ve kaygıların meselelere yön verdiği bir düşünce hayatı manzarası sergilemektedir. Pratik-politik olanın tayin edici rolünün çok güçlü olduğu çağdaş Türk düşüncesinin Tanzimat, Meşrutiyet, Cumhuriyet gibi kendi alt tasniflerine ilişkin kavramsallaştırmalarda da politik süreçlerin belirleyiciliği açık bir şekilde görülebilmektedir. Öyle ki teorik düşünce alanında dikkat çekici bir hareketliliğin gözlemlenebileceği II. Meşrutiyet sonrasındaki materyalizm, spiritüalizm, pozitivizm şeklinde adlandırılan çeşitli fikri cereyanları da derinlikli bir felsefi düşünceden daha çok modernleşme çerçevesindeki kaygıların eşlik ettiği politik yönelişlerle ilişkili arayışlar olarak değerlendirmek mümkündür. Bu çalışma, yakın dönem Çağdaş Türk Düşüncesinde belki de ilk defa Nurettin Topçu (ö. 1975)'nin felsefi müktesebatının sağladığı imkânlarla özgürlük problemini, politik karakterinden daha geniş boyutlara taşıyarak meseleyi metafizik bir tartışmaya dönüştürmesine dikkatleri çekmeyi amaçlamaktadır.

Yakın dönem Türk düşüncesinin dikkat çekici isimlerinden birisi olan Topçu, ahlak merkezli bir düşünce dizgesi ortaya koymuş ve bu çerçevede hürriyet,

sorumluluk, fert, toplum ve devlet gibi meseleler üzerine yoğunlaşarak çeşitli açılardan bu konuları ele almıştır. Hürriyet, fert, toplum ve devlet gibi unsurların keşim halinde bulunduğu bir denklemin Topçu tarafından nasıl değerlendirildiğine bakmak, öncelikle Topçu'nun yaşadığı dönemin politik şartlarını dikkate almayı gerekli kılmaktadır. Zira ahlak ve siyaset gibi insanın değerler dünyasına ilişkin bir tartışmanın içerisinde bulunan bir düşünürün, yaşadığı zamanın ve coğrafyanın verili politik durumundan hareket etmesi kaçınılmazdır.¹ Nitekim Hegel (ö. 1831), Tarihte Akıl adlı eserinde ifade ettiği üzere "...her birey kendi halkının çocuğudur. Hem de devlet gelişme içinde olduğu ölçüde, kendi zamanının çocuğu. Kimse kendi zamanının gerisinde değildir, onu aşamadığı gibi..."²

II. Meşrutiyetin ilanından sonra doğmuş, Cumhuriyet'in kuruluşuna şahitlik etmiş olan Topçu'nun Anadolu merkezli Türkiye tasavvurunda Balkan savaşlarından itibaren peş peşe gelen savaşların ortaya çıkardığı trajediye yönelik bir duyarlılık gözlemlenmektedir. Hayatının büyük bir bölümünü Cumhuriyet döneminde yaşamış olan Topçu, fert devlet ilişkisini tartışırken imparatorluk dönemine ait güçlü bir devlet tasavvurunun özlemini yansıtmaktadır. Böylelikle Topçu'nun geliştirdiği teorik ahlak modeline pratik kaygıların da eşlik ettiğini hatırlatmak gerekir. Osmanlının yıkılışı ve Cumhuriyetin kuruluşundaki hengâmede savaşlardan yorgun düşmüş bir topluma yeniden hayat verecek bir ahlak ve siyaset tasarımı içerisinde olan Topçu, bu çerçevede hareket, irade ve mesuliyet gibi kavramlar örgüsüyle inşa edilen idealist karakterde kendine özgü bir düşünce sistematiği geliştirmiştir. Anadolu insanının zorlu hayat şartlarını büyük bir duyarlılıkla gözlemlediğini varsaydığımız Topçu'nun esasında ahlak ve siyaset gibi pratik felsefe kapsamındaki problemlere yaklaşımında bütün bir insan onuruna yönelik hassasiyet de öne çıkmaktadır.

Topçu, üniversite eğitimini tamamladığı Fransa'da Maurice Blondel (ö. 1949) ve Louis Massignon (ö. 1962) gibi idealist bir sistem içerisinde düşünce üreten isimlerle yakın temas içerisinde olmuştur. XIX. yüzyıl Fransız idealizminin önemli temsilcisi olan ve hareket felsefesi şeklinde özgün bir felsefi tasarım geliştirmiş olan Blondel, Topçu'nun hocasıdır. XX. Asrın Pascal'ı olarak nitelendirdiği Blondel'den mülhem olmak üzere hareket felsefesi şeklinde de adlandırılan pratik kaygıların da rehberlik ettiği teorik bir model geliştirmiş olan Topçu'nun bütün bir düşünce dünyasına rengini verecek kadar üzerinde durduğu irade ve mesuliyet gibi kavramların bir hürriyet fikrinin inşasıyla doğrudan ilgili olduğu açıkça görülmektedir. Öyle ki Topçu açısından hakiki anlamda insan denilen bir varlıktan söz edebilmek için, irade ve mesuliyet kavramlarıyla doğrudan ilişkili olan bir hürriyet idesinin kabulü zorunlu olmaktadır. Bununla birlikte burada tartışılması gereken esas meselenin insanın hür bir varlık olarak ortaya çıkabilmesinde toplum ve devletin nerede durduğu meselesi olacaktır. Bu çerçevede hürriyet probleminin

¹ Leo Strauss, *Politika Felsefesi Nedir?*, çev. Solmaz Zelyüt Hünler, (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2000), 41.

² George Wilhelm Friedrich Hegel, *Tarihte Akıl*, (İstanbul: Kocabalı Yayınevi, 1995), 96, 121.

çok katmanlı bir tartışmayı gerekli kıldığını göz ardı etmeyen Topçu, meseleyi tanı, tabiat, toplum ve devlet gibi pek çok unsuru içinde barındıran bir denklem içerisinde ele almaktadır.

1. İradenin İsyanı ve Hürriyet

Hürriyet^{3*} veya daha aktüel bir kelime olarak özgürlük, insan varoluşuna dair bir konuşmanın vazgeçilmezi olsa gerektir. Kişinin kendisini harici zorlamalardan, yönlendirmelerden kurtarıp kendi içsel yönlendirmesini, denetlemesini ve düzenlemesini gerçekleştirmesi olarak hürriyet insanın engellenmemiş olma durumunu ifade etmektedir.⁴ Necati Öner İnsan Hürriyeti adlı eserinde, bir felsefe problemi olarak hürriyet sorununun insan var olduğu müddetçe bir problem olmaya devam edeceğini, dolayısıyla çözümsüz olduğuna dikkat çekmekte ve L. Brunschwig'den şu alıntıyı yapmaktadır: "Felsefe, çözülememiş bilimlerin meselesidir. Bir defa çözüldüler mi felsefe olmaktan çıkarlar."⁵ Metafizik kökenlerinin yanı sıra insanın bireysel yaşam tecrübesiyle, duyuşal yönüyle ilgili olan hürriyetin kusursuz bir tanımını yapmak zor olsa da nihayetinde hürriyet, zorlamanın yokluğu, engellenmemiş olma, bir eylemde bulunma ya da bulunmama gücü gibi ifadelerle ortaya konulabilmektedir. O halde seçme ve eyleme bütün insan hürriyetlerinin temelinde yer alan iki unsur olmaktadır.⁶ Politik, ekonomik uzanımlara sahip olsa da hürriyet, nihayetinde ahlakın merkezi kavramını teşkil etmektedir.

Bütün bir entelektüel çabasının merkezine ahlaki yerleştirmiş olan Topçu, bir ahlak problemi olarak vazettiği hürriyetin imkânını soyut bir muhakeme ile tespit etmenin mümkün olmadığını, hürriyetin zihinde veya ruhta aranmasından ziyade, insan olarak hareketlerimizde aranması gerektiğini belirtmektedir. Özgün nitelikteki ahlak kuramını Topçu, Sorbonne'da doktora tezi olarak sunduğu Conformisme et Révolte adlı eserinde sistematik bir şekilde ortaya koymaktadır. Türkçe'ye İsyah Ahlakı şeklinde çevrilmiş olan mezkûr eserinin birinci kısmına hürriyet problemini tartışmakla başlayan Topçu, öncelikle zihincilik ile deneyciliğin hürriyet problemine yaklaşımlarının çözümsüzlükle neticelendiğine dikkat çekmektedir. Topçu'ya göre hürriyeti "bir gurur ve cehalet ya hürriyetin imkânını ortadan kaldırmıştır. Topçu'ya göre, "saf süre" belirsizliği içinde mütalaa ederek hürriyeti basit bir kendiliğinden oluşa indirgeyen"⁷ Bergson (ö. 1941) nihayetinde hürriyetin varlığını inkâr eden Spinoza ile aynı hataya düşmüştür.⁸ Zira her iki filozof da bilinçte hürriyetin varlığını araştırmışlardır. Esasında determinizm ile hürriyetin birbirine bağlı iki terim olduğunu vurgulayan Topçu, determinizm olmadan hürriyetin tanımlanamayacağını ve anlaşılamayacağını belirtmektedir: "O halde,

^{3*} Makalede özgürlük yerine daha çok hürriyet kavramının kullanılması, Topçu'nun yazılarında hürriyet kavramını kullanmış olmasından kaynaklanmaktadır.

⁴ Ahmet Cevizci, "Özgürlük", *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, (İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 1999), 667.

⁵ Necati Öner, *İnsan Hürriyeti*, (Ankara: Divan Kitap, 2013), 9.

⁶ Öner, *İnsan Hürriyeti*, 15, 17, 33.

⁷ Nurettin Topçu, *İsyah Ahlakı - Conformisme et Révolte - Türkçesi Mustafa Kök - Musa Doğan*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014), 64.

⁸ Topçu, *İsyah Ahlakı*, 64.

hürriyeti tarife çalışalım. Bu, 'somut benliğin, kendi yaptığı hareketle olan ilişkisi-
dir. Apaçık hür olduğumuz için, bu ilişkinin tarifi imkânsızdır'. Şuurun kendiliğinden oluşu tarif edilmeye kalkışıldığında, kendiliğinden oluş etkisizlik halinde kaybolur ve bütün hürriyet tarifleri determinizme hak verir."⁹ Topçu, hiçbir kayıt ve şarta bağlanmaksızın her istediğini yapabilme şeklindeki bir hürriyetin hayvanlara özgü bilinçsiz ve ilkel bir hürriyet şekli olduğunu belirtmektedir. Topçu'ya göre hayvanlara özgü ilkel bir hürriyetin dışında insan iradesine özgü olan ruhi bir hürriyetten de söz etmektedir. Topçu, ruhi hürriyetin tanımını şu şekilde ortaya koymaktadır: "İçten veya dıştan iradeye yabancı hiçbir kuvvet tarafından zorlanmaksızın bizzat kendi seçimi ile kendi kendisini belli bir harekete zorlamak hususunda iradenin sahip olduğu kudrettir."¹⁰ Hürriyeti insan iradesinin kendi kendini belirlemesi olarak tasvir eden Topçu, hakiki bir hürriyet durumunu Tanrı ile ilişkilendirmektedir.

Bu doğrultuda hürriyetin imkânına dair soyut bir muhakeme ile yürütülen bir araştırmanın verimsizlikle sonuçlanacağına işaret eden Topçu, hürriyetin hakiki kaynağına ve tanımına ilişkin ikna edici bir yaklaşımı, XX. Asrın Pascal'ı şeklinde nitelendirdiği Maurice Blondel'in hareket felsefesiyle ortaya koyduğunu belirtmektedir. Tanrısal irade ile birleşebilen insan hareketinin mutlaka hür olacağını belirten Blondel, hareketi şu şekilde tanımlamaktadır: "Hareket, insanla Allah'ın terki-bidir". Yine hareket, "Eşyayı ve kendi eliyle kendini değiştirmek." şeklinde de tanımlanmaktadır.¹¹ Blondel'dan mülahem, hareket ile hürriyeti özdeşleştiren Topçu, insanın hareket etmesiyle tabiatın determinizmine karşı çıktığını, hareket etmeyi istemenin tabiatla bir şeyi değiştirebileceğine inanmak anlamına geldiğini belirtmektedir. Düşünmenin de bir çeşit hareket olduğunu iddia eden Topçu, hatta insanın kendi pasifliği içinde sadece izlenimler alsa bile hür olacağını belirtmektedir. O halde dışarıdan izlenimler almış olmak da bir çeşit harekete karşılık gelmektedir. Zira izlenimler harekete kaynaklık teşkil etmektedirler.¹²

İnsanın hareketini onun hürriyeti ile özdeş kılan Topçu, hareketi "eşyayı değiştirmek ve kendi elleriyle kendini değiştirmek" şeklinde açıklamakta ve bunun gerçek anlamda varlıklar âlemine ve kendi benliğine karşı isyan etmek olduğunu belirtmektedir. O halde her hür hareket bir isyan niteliği taşıyacaktır.¹³ Böylelikle Topçu'nun "İsyan Ahlakı" şeklinde kavramsallaştırılan ahlak anlayışında, isyan şeklinde kendini açığa çıkartan iradeye özel bir vurgu yapılmaktadır. Topçu'ya göre isyan, insan hareketinde hürriyetin varlığını teyit etmektedir.¹⁴ İsyanın insanın iradesini özgürleştirmesinden ibaret olduğunu vurgulayan Topçu, doğal durumunda insanın değişime direndiğini, insanın arzularının esaretinden kurtulabilmesinin yolunun Allah'a dayanmaktan geçtiğini belirtmektedir:

⁹ Topçu, *İsyan Ahlakı*, 57.

¹⁰ Topçu, *İradenin Davası – Devlet ve Demokrasi*, 155.

¹¹ Nurettin Topçu, *Kültür ve Medeniyet*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1998), 130.

¹² Topçu, *İsyan Ahlakı*, 51, 67.

¹³ Topçu, *İsyan Ahlakı*, 70.

¹⁴ Topçu, *İsyan Ahlakı*, 175.

“İnsanın tabii hali değişmemek olduğuna göre, hür hareket, Allah'a dayanarak yapılan isyandır, denebilir. Bu isyan nasıl oluyor? İsyân esirliğimize karşıdır. Gerçekten yani ilahi irade ile birleşerek istemediğimiz şeyler bize tahakküm ediyorlar. Her yakın tatmin, kendi arkasında çaresiz bir perişanlık bırakıyor. Şehvet hayatının çok kullanılmasından devasız bir keder doğuyor...”¹⁵

Her halükârda bir irade aracılığıyla ortaya çıkacak olan hareketin aynı zamanda Tanrı-insan ilişkisini açıklayan anahtar bir kavram olduğunu düşünen Topçu, Allah'ın hareketi ile insanın hareketinin birbirlerinden ayrılamaz yapıda olduklarını belirtmektedir. Öyle ki Topçu'ya göre aile, millet ve medeniyet inşasını amaçlayan ferdin bütün hareketlerinde, hatta dine en yabancı harekette bile ilahi irade bir sonsuzluk endişesi olarak mevcuttur.¹⁶ İnsan iradesinin Allah iradesi ile birleşmesinin neticesinde insanın tabiatın esaretinden kurtulup hürriyeti yaşamasının mümkün olabileceğini düşünen Topçu, iradeyi Allah'la bütünleştirmeye iten şeyin onun olaylar dünyasındaki yetersizliği olduğunu düşünmektedir.¹⁷ Böylelikle insan hareketinin tabiat içerisindeki yetersizliğinin Allah'ın hareketi ile aşılabileceğini belirten Topçu, bu anlamda hareketin tabiatüstüne doğru bir atılış olduğunu belirtmektedir.¹⁸ Bu çerçevede ahlaki bir tabiat varlığı olarak insanın, tabiatüstüyle ahenkli bir ilişki modeli geliştirmesini temin eden iradenin bir hareketi olarak ele alan Topçu, benliğin Allah karşısındaki uysallığını gerçek bir “atılış hamlesi” olarak değerlendirmektedir. Benlik tabiat içerisindeki hareketinin sınırlılığını Allah'ın hareketiyle aşabilme imkânına ulaşmaktadır. Zira Topçu, hakiki hürriyetin Allah'a ait olduğunu belirtmektedir:

“O hâlde hakikî hürriyet Allah'a aittir; o bizde gerçekleşmiş bir ölçüde bizim tarafımızdan gerçekleştirilmiş ilâhî hürriyettir. İsyân, hareketimizdeki bu hürriyetin teyidinden başka bir şey değildir. İnsanın isyanı her şeyden önce kendi tabiatına karşı, kendi iç kuvvetlerine, dar ve bencil arzularına karşı isyandır. Böyle bir tabiat, doğrusunu söylemek gerekirse, esareti teşkil etmektedir, hem de her çeşit esaretin kaynağıdır...”¹⁹

Görüldüğü üzere Topçu, hürriyet kavramını bir ahlak metafiziği içerisinde temellendirirken öncelikle insanın ahlaki yetkinliğini gözetmekte ve bu çerçevede insan hürriyetinin yegâne teminatının da Allah olduğunu belirtmektedir. Topçu'ya göre Allah'ın kendisindeki hareketi ile tabiatının sınırlılıklarını aşabilen insan, böylelikle kendi ihtiraslarının esaretinden kurtulduğu gibi toplumsal esaretin çeşitli biçimlerinin de kendisini kayıtlamasına izin vermeyecektir:

“... iç kuvvetlerinin zorbalığından kurtulan insan, evrensel sorumluluk yüklenir ve insanlar arasındaki pasif dayanışmaya karşı, zorbaların hakimiyetine karşı isyan eder; bunu da bütün bir iradeyle, hakiki bir dayanışma ve gerçek bir hakimiyet isteyerek yapar. Ferdi irade, gerçekte, kendini ortadan kaldırmağa çalışan bas-

¹⁵ Topçu, *Kültür ve Medeniyet*, 130.

¹⁶ Topçu, *İsyân Ahlâkı*, 173.

¹⁷ Topçu, *İsyân Ahlâkı*, 174.

¹⁸ Topçu, *İsyân Ahlâkı*, 175.

¹⁹ Topçu, *İsyân Ahlâkı*, 175.

kıcı ve zorba topluma karşı isyan eder. Toplum, ferdi harekete geçiş yolunda sadece bir basamaktan ibarettir ve sadece onu doğrular mahiyettedir; hareket, harekete geçen ferdi aştığı gibi, toplumu da sonsuz bir şekilde aşar. Hareket, mustarip yürüyüşünde âlemşümül (evrensel) birliğe atılırken, onları yardıma çağırıcısına başkalarına el uzatacaktır.”²⁰

Namık Kemal (ö. 1888)'in “Ne efsunkâr imişsin âh, didâr-ı hürriyet/Esir-i aşkın olduk, gerçi kurtulduk esaretten” şeklindeki dizesinde de dile getirildiği üzere hürriyetin kendi kendisini imha eden bir yapıya dönüşmesine izin vermemek konusunda ısrarcı olan Topçu, bu noktada sorumluluk-hürriyet ilişkisini alışagelmış açıklama biçimlerinden farklı bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu çerçevede Kant gibi, sorumlu olduğumuz için özgür olduğumuzu düşünmekte olan Topçu'ya göre sorumluluğun hareketten, eylemden sonra bizi karşılayan hukuki bir durum olmadığını, belki hareketlerimizden, eylemlerimizden önce var olan bir irade durumu olduğunu, bir başka ifadeyle sorumluluğun insanın hareket kudretinin ölçüsü olduğunu belirtmektedir. Topçu, insan hayatına gerçek değerini verenin de bu sorumluluk iradesinin sonsuzluğa doğru uzanması olduğunu ifade etmektedir.²¹ Topçu'ya göre iradenin ahlaki yetkinliği gerçekleştirmek üzere tabiatüstüne doğru yolculuğunda kendisini kurtarıcı bir güç olan Allah'a ulaşmasında birtakım engeller söz konusu olabilecektir. İradenin önündeki engelleri aşma konusunda isyanı teklif eden Topçu'ya göre bu noktada takınılması gereken tutum, Schopenhauer (ö. 1860)'in kötümser felsefesinden kaynaklanan meflûç bir irade olmayıp Hallac (ö. 309/922)'in şahsında gördüğümüz İslam mistiklerinin iyimserlik anlayışı olacaktır.²²

Topçu, ahlak metafiziğinin dinamik unsuru olarak bir isyandan söz ederken bu isyanın Stirner (ö. 1856)'in, Rousseau (ö. 1778)²³'nun ve Schopenhauer'in isyan anlayışlarından farklı olduğuna ısrarla dikkat çekmektedir. Zira Stirner, ahlak, din, kanun ve devletin inkâr edildiği ve bencilliğin esas alındığı içgüdülerin hiçbir sınırlamaya tabi tutulmaksızın tatmininden ibaret olan anarşizm formatındaki bencil bir isyan anlayışından söz etmektedir. İsyanın anarşizme varmadığı Rousseau'da ise tanımlatılan benliğin topluma ve medeniyete karşı başkaldırısı söz konusudur. Rousseau isyanı kalbin doğrudan doğruya tabiata iştirakinde aramış, böylelikle de sosyal kurumaların inkârıyla sonuçlanan bir isyan anlayışına ulaşmıştır. Schopenhauer ise kötülüğün ve ıstırabın kaynağı olarak görülen iradenin kendi kendisini inkârına varan ve nihayetinde bizatihi varlığın inkârına varan nihilist bir

²⁰ Topçu, *İsyan Ahlâkı*, 176.

²¹ Topçu, *Kültür ve Medeniyet*, 131.

²² Topçu, *İsyan Ahlâkı*, 201.

²³ Rousseau ile ilgili daha fazla bilgi için şu çalışmalara bakılabilir: Mehmet Evren, “Locke ve Rousseau'nun Doğa Durumu ve Mülkiyet Anlayışlarının Karşılaştırılması”, *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı/No: 6, (Ekim 2015), 31-44.; Mehmet Evren, “JEAN JACQUES ROUSSEAU'DA UYGARLIĞIN DUYGULARA NEGATİF YANSIMALARI”, *Felsefe Dünyası Dergisi*, Sayı: 73, (Yaz 2021), 208-226.; Mehmet Evren, “Jean Jacques Rousseau'da Bilim ve Sanatın Yeri”, *tabula rasa: Felsefe & Teoloji*, Sayı: 35, Haziran 2020), 16-27.

isyandan söz etmektedir.²⁴

İnsan hürriyetinin imkânını metafizik bir çerçevede tartışan Topçu, insanın ferdi ihtiraslarının yanı sıra toplumsal bir varlık olarak da toplumsal kayıtlarla sınırlandırılması açısından da hürriyeti ele almaktadır. İnsan hürriyetinden söz ederken bir şekilde problemi devlet otoritesiyle ilişkilendirmek durumundayız.

2. Topçu'da İdeal Bir Devlet Modeli Olarak "Hür Bir Totalitarizm"

Siyasal bir bağlam içerisinde yürütülen hürriyet tartışmalarının odağında bireyin güçlü bir toplumsal organizasyon olarak devletle ilişkisi yer almaktadır. Devlet ve birey ilişkisi çağdaş dönemde de siyasal tartışmaların odaklandığı bir alandır. İnsan hürriyeti karşısında aldıkları tavırlar açısından devletleri özgürlükçü, günümüzdeki ifadesiyle liberal ve totaliter devletler diye ikiye ayırmak mümkündür.²⁵

İnsan toplumsal bir varlık olduğuna göre onun bir fert olarak doğal hakkı olan hürriyetin yine doğal bir durum olan toplumsallıkla uzlaştırılması gerekmektedir. Zira ferdin serbestliğinin başkalarına zarar verecek şekilde bir anomali durumuna dönüşmemesi için hürriyetin sınırlandırılması gündeme gelmektedir. Necati Öner'in işaret ettiği üzere hürriyetin varlığı ancak onun sınırlarının çizilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Nitekim Öner'in aktardığına göre bir İngiliz yazar "Nasıl duvarsız bir oda olmazsa, sınırsız bir hürriyet de olmaz." ifadesine yer vermektedir. Nihayetinde Öner'e göre sınırsız bir hürriyet durumu, bizatihi hürriyetin imkânını ortadan kaldıracığından hürriyetin iki otorite tarafından sınırlandırılması gerekecektir. Öner bu iki otoriteden birisinin İlahî olduğunu, yani Allah olduğunu diğerinin ise beşerî bir otorite olarak devlet olduğunu belirtmektedir. Öner'e göre hürriyetin sınırlarının aşırı daraltılması insan haklarını zedeler, sınırsız bir hürriyet ise anarşizme yol açar ve hatta insanın yaşama hakkını da tehdit eder.²⁶ Toplumsal bir varlık olarak insanın ötekiyle geliştireceği ilişkinin normlarını belirleyen bir alan olarak ahlak, hürriyet tartışmalarının en yoğun gerçekleştiği bir alan olmak durumundadır. Ahlak siyaset ilişkisinde hangi alanın hangi alanı içerdiği bir tartışma konusudur. Siyaset ahlakın bir alt alanı mıdır, yoksa ahlak siyasetin bir alt alanı mıdır? Bu soruşturma insanın mutluluğunu toplumsallık içerisinde aramakla da ilgilidir.

İnsanın sadece kendi elinin emeğiyle yaşayamayacağını, gruptan koptuğu zaman tehlikelerle hatta ölümle karşı karşıya kalacağına dikkat çeken Topçu, insanın hemcinsleriyle dayanışmasının bir zorunluluk olduğunu hatırlatmaktadır.²⁷ Kendisine özgü bir ahlak idealizmi çerçevesinde şekillenen bir varlık ve insan anlayışı ortaya koyan Topçu, siyaset tasarımı da bu çerçeveye tutarlı bir şekilde ortaya koymaktadır. Büyük Fetih adlı eserinde dâhi devlet adamları diye nitelendirdiği Fatih ve Yavuz'un siyasi tarihe insan zekâsının bir harikası olarak miras

²⁴ Topçu, *İsyan Ahlâkı*, 177, 184, 188, 199.

²⁵ Öner, *İnsan Hürriyeti*, 74, 75.

²⁶ Öner, *İnsan Hürriyeti*, 109-110, 111.

²⁷ Topçu, *İsyan Ahlâkı*, 76.

bıaktıkları devlet modelinin ideal bir devlet modeli olduğunu düşünen Topçu, bu devletin merkezîyetçi ve otoriter karakterine vurgu yapmaktadır. Topçu'ya göre bu devlet aynı zamanda Allah'ın kullarının hukukundan (hukuk-i ibaddan) hükümdarı şiddetle sorumlu tutan totaliter esasa dayanmaktadır.²⁸ Topçu'ya göre otoriteli rejimlerin en güzel örneklerine İslam halifesi Hz. Ömer'in ve Osmanlı padişahı Yavuz Selim'in devletlerinde rastlanılmaktadır.²⁹ Osmanlı merkezîyetçi devlet yapısının adalet ve sorumluluk ilkelerine bağlı bir ahlak ve hukuk düzeni olduğunu belirten Topçu, Orta Asya'daki Türk devletlerinin merkezîyetçi bir anlayışa bağlı olmadıkları için yıkıldıklarını belirtmektedir. Topçu, Prens Sabahaddin (ö. 1948)'in adem-i merkezîyetçilik anlayışının inhitat devrinin krizi içerisinde ortaya konulmuş hatalı bir görüş olduğunu da hatırlatmaktadır.³⁰

Topçu, devletin 'tam iktidar' şeklinde nitelendirdiği otoriter karakterinin kaynağını Orta çağ İngiltere Krallığıyla Papalık devletinde olduğu gibi hükümdarın keyif ve iradesinden almadığını bunun yerine ilmiye sınıfının bir denetim mekanizması oluşturduğunu belirtmektedir. Böylelikle her hareketinden Allah'a hesap verme sorumluluğu bulunan hükümdarın denetimi sadece öbür dünyaya bırakılmamıştır. Topçu, hür totalitarizmini bir şekilde millet iradesiyle de ilişkilendirmektedir. Topçu, millet iradesinin devletten kopması halinde iktidarın yaşatılama yacağının da altını özellikle çizmektedir.³¹

"Devletin müdahalesine muhtaç olmayan tek meselemiz yoktur. Otoriteli bir devlet çalışması, Türk milliyetçiliğinin temeli olacaktır."³² ifadesini kullanan Topçu, Platon gibi devleti bireyi ahlaki anlamda yetkinleştiren en güçlü toplumsal organizasyon olarak görmektedir. Devletin varoluş sebebinin bir asalağınki gibi olmadığını ve devletin basit bir asayiş kuvvetinden de ibaret olmadığını vurgulayan Topçu, bu çerçevede devletin görevinin sadece adaleti sağlamak değil, aynı zamanda adaleti öğretmek olduğunu belirtmektedir. Topçu, böylelikle devletin üstüne aldığı vazifeyi insani ve evrensel bir vazife olarak tanımlamaktadır.³³ Topçu'nun demokrasi eleştirisini de bu çerçevede değerlendirmek gerekir. Bu anlamda demokrasilerin işleyiş tarzında ahlaki olanın göz ardı edilebileceğine dikkat çeken Topçu, tek çarenin ruhi ve ahlaki bir otoriteye teslim olmak olduğunu belirtmektedir.³⁴ Topçu'ya göre gerek otoriter bir rejim olsun gerekse de demokratik bir rejim olsun her halükârda meşruiyet zemini millet olacaktır. Şu farkla ki Topçu'ya göre ayakların başı yürüttüğü demokrasilerdeki bozuk bir hiyerarşinin yerine otoriter rejimlerde baş ayakları yönetmiş olacaktır. Topçu'ya göre "asri demokrasilerde iktidar halktan devlete doğru yükselen, tecrübi (ampirik) bir gerçek olduğu halde; Fatih'in devletinde devletten halka inen bir anlaşma ve yürütme kudretidir; rasyonel (aklî)

²⁸ Nurettin Topçu, *Büyük Fetih*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014), 15, 16.

²⁹ Topçu, *İradenin Davası – Devlet ve Demokrasi*, 140.

³⁰ Topçu, *Büyük Fetih*, 15, 16.

³¹ Topçu, *Büyük Fetih*, 16, 17.

³² Nurettin Topçu, *Ahlak Nizamı*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1997), 30.

³³ Topçu, *İsyan Ahlakı*, 89.

³⁴ Nurettin Topçu, *İradenin Davası – Devlet ve Demokrasi*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1998), 141, 142.

bir gerçektir.”³⁵ Devlet iradesinin kendilerinde yüksek bir değere dönüşüp iman ve vecd halini aldığı insanların varlığından söz eden Topçu, en iyi devlet şeklinin devleti menfaatçi bir zümrenin elinden kurtaracak olan devlet gönüllülerine teslim etmekle ortaya çıkacağını düşünmektedir. Topçu, böylesi bir devletin otoriter bir devlet olduğunun altını çizmektedir.³⁶

İsyan ahlaki şeklinde özgün bir ahlak tasarımı ortaya koymuş olan Topçu, sorumluluk anlayışının bir gereği olarak toplumsal düzenin ancak otoriter bir rejimle sağlanabileceğinin altını çizmektedir. Devlet denilen yapının halk kütlesi, vatan toprağı ve idare edici iktidar olmak üzere üç temel bileşenden oluştuğunu belirten Topçu, bu üç unsurdan en önemlisinin iktidar veya otorite denilen manevi kuvvet olduğunu belirtmektedir.³⁷ Topçu otoriter olmayan bir rejimi trafikteki şoförlerin yapacakları kazalardan sorumlu olmadıkları bir trafik karmaşasına benzetmektedir. Böylesine bir şehirde insan yaşamının sürdürülmesi mümkün olmayacaktır.³⁸

Ferdi hürriyet üzerine vurgu yapmakla birlikte otoriter bir devlet modelini ön plana çıkartmış olan Topçu, esasında savaşımlardan yorgun düşmüş bir toplumu otoriter bir devletin ayağa kaldırabileceğini düşünmektedir. Topçu’ya göre “Yarınki Türkiye, şu temellerin üstünde kurulacak: Anadolu’nun toprağından kaynaklanan bir kan, cemaat için harcanan emek, bin yıllık bir tarih, otoriteli bir devlet ve ebedî olduğuna inanmış bir ruh...”³⁹ Topçu’nun otoriter devlet tasarımı onun mutlakiyetçi bir anlayışı öne çıkardığı şeklindeki eleştirilere de muhatap olmasına yol açmıştır. Hatta muhafazakâr düşünce çevrelerinde bile örneğin Ali Fuat Başgil (ö. 1967) gibi isimler, Topçu’yu fazla devletçi bulmaktadır.⁴⁰ Yaşadığı dönemde milliyetçi-muhafazakâr düşünce çevrelerinin yoğun eleştirileriyle karşılaşmasına neden olan, kendine özgü bir sosyalist tasarım olarak “Anadolu Sosyalizmi”nden söz etmiş olan⁴¹ Topçu, zaman zaman nasyonal sosyalizme ve faşizme yönelik olumlu ifadeler de kullanmıştır.⁴² Topçu’nun faşizme yönelik ilgisinin otoriter bir devlet arayışı ile ilişkili bir durum olduğunu belirtmek gerekir. Nitekim Süleyman Seyfi Öğün, idealist-hümanist bir düşünür olarak nitelendirdiği Topçu’nun faşizme yönelik ilgisinin felsefi düzeydeki bir ilgi olmasının ötesine geçmediğinin altını çizmektedir.⁴³

İdeal devlet tasarımında güçlü bir devlet modeli teklifinde bulunmuş olan Topçu, esasında modern devletin bireyin iradesini yok sayan oligarşik bir güç merkezine dönüştüğüne dikkat çekerek gayet modern devlet eleştirisinde de bulunmaktadır. Felsefi bir formasyonun sağladığı imkânlarla modern devletin yas-

³⁵ Topçu, *Büyük Fetih*, 20.

³⁶ Topçu, *İrâdenin Davası – Devlet ve Demokrasi*, 141, 142.

³⁷ Topçu, *İrâdenin Davası – Devlet ve Demokrasi*, 160.

³⁸ Topçu, *Ahlak Nizamı*, 202.

³⁹ Topçu, *Yarınki Türkiye*, 14.

⁴⁰ Muzaffer Civelek, *Kırk Yıl Sonra Dün Gibi Nurettin Topçu*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017), 23.

⁴¹ Topçu, *Ahlak Nizamı*, 25, 26, 33, 174.; Topçu, *Yarınki Türkiye*, 313.

⁴² Topçu, *Ahlak Nizamı*, 232, 233.

⁴³ Süleyman Seyfi Öğün, *Türkiye’de Cemaatçi Milliyetçilik ve Nurettin Topçu*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1992), 173, 174.

landığı ekonomi politığe çok ciddi eleştirel yönelmiş olan Topçu, nihayetinde devleti insan türü için zorunlu bir organizasyon olarak görmekle birlikte, modern dönemdeki dayanışma olgusunun insanın hürriyetini ortadan kaldıracak bir yapıya evirildiğine de dikkat çekmektedir. Modern devlette yeni bir dayanışma formu olarak gözüken iş bölümünün esasında tahakküm ilişkilerini yoğunlaştırdığını düşünen Topçu, güçlü bir devlet karşısında bir anlamda öznenin yitimi ile karşı karşıya kaldığımızı düşünmektedir. Topçu şu ifadelere yer vermektedir:

“Yeni devlet bu dayanışmayı ellerine almıştır. Hakikatte ise, iş bölümünün artması ve çok girift bir bağlılığın doğması, yeni cemiyetlerde âmir ile memur bağlarını kuvvetlendirmiştir. Devlet ise daima bir sınıfın diğer sınıflara tahakkümünü, zorbalığını kolaylaştırmış ve milletleri her yerde bir sınıfın emrinde çalışan ırgatlar haline koymuştur. En iyi hükümet, varlığı belli olmayandır. Bugünkü hükümet ferdi her alanda kavıyor, ferdiyetine bile nüfuz ediyor. Hükümet gerçek gayesini kaybetmiştir, Devrimizin önderleri ahlâk mümessili değildirlen, bir dâvayı temsil etmiyorlar. Ferdî menfaatlerle aralarında sıkı sıkıya bağlanmış, birleştirilmiş büyük menfaatleri kuvvetli eller topluyor. Bu kuvvet, maddî ve iktisadî kuvvettir. İş bölümü ilerlemiş, işler birbirine bağlanmış, gayeler birkaç merkezde toplanmıştır. Bu büyük dayanışmayı idare eden devlet mümessilleri, içimizde en kuvvetli olanların kurduğu cihazdır. Bunlar, tahakküm eden içtimaî sınıfı meydana getiriyorlar. Böyle menfaatlerin kuvvetlenmesi, teşkilatlanması karşısında ahlâkî ferdiyetlerin kurtarıcı tesiri zayıflamıştır. Bugünkü cemiyette mefkûreci denen adam, hâkim sınıftan aldığı kuvvetle etrafındaki sesleri susturacak kadar kuvvetlenmiş olan ve yine bir sınıfın menfaatlerini temsil eden adamdır. Kuvvetin mümessili olan, hakkın sesini çıkarmıyor. Hak sesleri, bugün hâkim bir sınıfın mümessili ve bekçisi olan devletin teşkilatlanmış kuvveti karşısında sönmüştür, sönmeye de mahkûmdur. Bugünkü devlet, zümreler karşısında müthiş bir teknik üstünlüğüne sahiptir. Devletle millet, karşılıklı olarak aynı müdafaa âletlerini kullanmıyorlar. Devlet, en kuvvetli içtimaî sınıfın bünyesini, millî bünyeye her yanından nüfuz edecek şekilde ve yaman bir tekniğin üstünlüğüyle teşkilâtlandırılmış ve milletin her ferdine karşı bütün içtimaî bünyenin teşkilatlanmış elinin silâhını çevirmiştir Gandhi gibi bir mukaddes ruh değil, Lenin gibi bir zorba muvaffak oluyor.”⁴⁴

Modern toplumlarda iş bölümünün artmasının sofistike esaret formlarının ortaya çıkmasına neden olduğunu düşünen Topçu, ahlaki çerçeveden uzaklaşmış bir devletin egemen sınıfın sömürü aracı haline geleceğini düşünmektedir. Bu anlamda Süleyman Seyfi Öğün, Topçu'nun Marksist anlayışa yakın bir bakış açısı ortaya koyduğunu ifade etmektedir.⁴⁵ Modern ekonomi politığın efendi- köle diyalektiğini çok daha geniş alanlara yaydığını düşünmekte olan Topçu, bir zamanlar sınırlı bir şekilde hükümdarın sarayı etrafında halkalanan zorba – esirler ilişkisinin büyük sanayinin ortaya çıkmasıyla bütün halk kitlelerinin yayılarak irili ufaklı pek çok

⁴⁴ Nurettin Topçu, *Yarıncı Türkiye*, (İstanbul: Dergâh Yayınları,1999), 212, 213.

⁴⁵ Süleyman Seyfi Öğün, *Türkiye'de Cemaatçi Milliyetçilik ve Nurettin Topçu*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1992), 131.

efendi-köle diyalektiği ortaya çıkardığını düşünmektedir.⁴⁶ Dolayısıyla Topçu'ya göre büyük iktisadi yapıların toplumsal bir tahakküme dönüşen kuvvetlerinin parçalanıp ufaltılması lazım ki böylelikle ekonomik sömürünün önüne geçilip insanlığın hayat ve vicdanının istismarının önüne geçilebilecektir.⁴⁷ Bunu yapacak olan ise Topçu'nun "hür totalitarizm" şeklinde tasvir ettiği⁴⁸ bir devlet modelidir. Otoriter bir devlet anlayışını dile getirmekle Topçu'nun insanı devlet karşısında araçsallaştırdığını düşünmek mümkün müdür? Ahlakiliğin ilk şartının insanın her şeyden ve dünyalardan değerli hürmete layık bir varlık olduğunun kabul edilmesi olduğunu belirten Topçu, insanın dokunulmaz ve hürriyetlerine el sürülemez olduğunu ifade etmektedir: "... İnsana tahakküm edilmez, insan istismar edilmez; insana emredilmez, insan çekiştirilmez, insana küçümsemeyle yaklaşılmaz, insan takip edilmez. Bunların hepsi zulümdür, haksızlıktır, ahlaksızlıktır."⁴⁹ Bu çerçevede Türk milliyetçiliği literatüründe Topçu'nun sadece en mistik değil, aynı zamanda en hümanist düşünce adamı olduğuna dikkat çeken Öğün, Topçu'nun felsefi tasavvufi zeminden yola çıkarak ortaya koyduğu hümanizma anlayışıyla Yûnus (ö. 720/1320 ?) ve Mevlânâ (ö. 672/1273)'nın insan sevgisini esas alan düşüncelerini içinde yaşamış olduğu çağda yeniden üretme çabası içerisinde olduğunu belirtmektedir.⁵⁰ Tam bu noktada sorulması gereken soru Topçu'nun ısrarlı bir şekilde vurguladığı ferdin hürriyeti ile totaliter bir devlet tasarımını nasıl bir araya getirdiği şeklinde olacaktır.

3. Özgürlük ile Otorite^{51*} Arasındaki Çelişkiyi Aşmak

Devlet ve Demokrasi adlı eserinde insanın hürriyet durumunu tartışan Topçu, ferdin hürriyeti ile devletin otoritesi arasındaki çelişkiye dikkat çekmekte ve bu durumun nasıl aşılacağını sormaktadır: "Evvela hürriyet nedir? İnsan iradesi nasıl hür olmayı ister? Sonra da devlet, fertlerin hürriyetini öldürücü bir cihaz mıdır? Büyük devlette büyük fert barınmaz mı? İdeal hürriyet ile ideal devlet nasıl ve nerede birleşirler?"⁵²

Esasinda toplumsal bir varlık olarak ferdin hürriyetinin genişlemekte olduğunu ve zorunlu olarak kendi ferdiyetinin sınırlarını aştığına dikkat çeken Topçu'ya göre "fert, kendi hürriyetini gerçekleştirmek için bile, başkalarıyla dayanışmanın yüklediği vazifeleri yapmak zorundadır."⁵³ Nihayetinde hareketin kendisini tamamlamak için evrensel âleme can attığını ve bu anlamda fert ve kâinat dâhil olmak üzere bütün varlıkların hareketin kat etmesi gereken ara basamaklar oldu-

⁴⁶ Topçu, *Yarıncı Türkiye*, 309.

⁴⁷ Topçu, *Yarıncı Türkiye*, 213, 214.

⁴⁸ Topçu, *Büyük Fetih*, 17.

⁴⁹ Topçu, *Kültür ve Medeniyet*, 41.

⁵⁰ Süleyman Seyfi Öğün, *Modernleşme, Milliyetçilik ve Türkiye*, (İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 1994), 232.

^{51*} Buradaki alt başlıkta hürriyet yerine özgürlük sözcüğünün tercih edilmesi, modern siyaset felsefesindeki çatışma pratiklerine daha güçlü bir vurguda bulunmak ve özgürlük-otorite sözcüklerinin kendi aralarındaki diyalektiği daha güçlü bir şekilde yansıttıklarının düşünülmüş olmasından kaynaklanmaktadır.

⁵² Topçu, *İradenin Davası – Devlet ve Demokrasi*, 154, 155.

⁵³ Topçu, *İsyan Ahlâkı*, 79.

ğunu belirtmektedir. Topçu, insanın hürriyetinin onun toplumsal sorumluluğunun giderek genişletmesiyle mümkün olabileceğini düşünmektedir.⁵⁴ Ferdin toplumsal sorumluluğunu göz ardı edip kendi arzularının peşinden gittiği bir durumun hakiki bir hürriyeti temin edemeyeceğinin altını çizen Topçu, bu çerçevede demokrasilerin ferde vadettiği hürriyetin hiçbir zaman ruhi ve ahlaki bir hürriyet manasını kazanamadığını belirtmektedir.⁵⁵

Topçu, yaşadığı dönemin düşünce dünyasının bir kavramı olarak fert kelimesini kullanmaktadır. Birey kelimesi yerine fert kelimesinin kullanılmasını dönemin kelime tercihleriyle alakalı olarak değerlendirmek mümkün olsa da Topçu'nun düşünce dünyası açısından fert kavramını birey kavramından ayırıştırarak farklı bir anlam içeriğiyle donatmak da mümkündür. Bu bağlamda Topçu'nun fert kelimesini kendisini bir başkasına, topluma ve devlete feda eden kişi anlamında kullandığını da söyleyebiliriz.⁵⁶ Birey sözcüğünün modernitenin ortaya çıkardığı bir kavram olduğunu dikkate aldığımızda birey, kendini topluma ve başkalarına feda etmeyen, kendi çıkarlarını düşünen kişi olarak fert kelimesinin tam zıddı bir anlama işaret etmektedir. Nurettin Topçu için söz konusu edilebilecek olan fert ve birey arasındaki ayrımın felsefi referanslarından da bahsedilebilir. Nitekim Topçu'nun pek çok eserinde kendisine atıfta bulunduğu Hegel aydınlanmanın atomize olmuş birey anlayışını eleştirmektedir. Hegel'e göre birey, toplum ve devlet üstü bir varlık olmayıp birey ancak toplum içinde kendisini gerçekleştirmektedir. Yenişehirlioğlu'nun da dikkat çektiği üzere Hegel'e göre özgürlük, bireyin keyfi iradesiyle ortaya çıkan bir şey değildir: "Bireyin iradesinin istemesi keyfi iradedir ve bu irade içindeki birey tamamen belirsiz, anlak durumuna bağlı olarak değişken, ben merkezli (egoist) bir özgürlük talebi içindeki bireydir. İşte bu türden bir özgürlük, yalnızca basit bir istek olmaktan öte bir anlama sahip değildir. Başka bir deyişle bir toplumda 'dilediğini yapmak' sanının istediği gibi davranmak Hegel'e göre, gerçek özgürlük değildir. Bu yüzden subjektif özgürlük mutlak özgürlük olarak tanımlanamaz. Hegel'in reddettiği özgürlük, işte bu, sınırsız nitelikli subjektif özgürlüktür."⁵⁷

Özgül bir ahlak metafiziği inşa etme çabası içerisinde olan Topçu, ferdin ahlaki yetkinliğe ulaşması için onun ferdi ve toplumsal esaret formlarından kurtulması gerektiğini vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra peşinen ifade edilmelidir ki, Topçu, esasında devleti maddi bir tahakküm ilişkisinin güçlü bir aygıtı olarak değil de Platon'un devleti gibi ideal bir form içerisinde insanın ahlaki yetkinliğe ulaşmasının bir aracı olarak tasarlamaktadır. Bu çerçevede devletin yapısını ferdi iradeleri birleştirmek ve harekete geçirmekle yükümlü bir güç olarak açıklayan⁵⁸ Topçu, her halükârda devlet kurumunu gerekli görmekte ve kötü bir formatta teş-

⁵⁴ Topçu, *İsyan Ahlakı*, 83.

⁵⁵ Topçu, *İradenin Davası – Devlet ve Demokrasi*, 138.

⁵⁶ Topçu, *İradenin Davası – Devlet ve Demokrasi*, 141.

⁵⁷ Şahin Yenişehirlioğlu, *Hegel Felsefesi'nde Birey Toplum Devlet İlişkileri*, (Ankara: Birey ve Toplum Yayınları, 1985), 18.

⁵⁸ Topçu, *İsyan Ahlakı*, 84.

kil etmiş bir devlette ortaya çıkacak tahakküm ilişkisinin ideal bir formatla şekillenmiş bir devletin ferde açtığı özgürlük sayesinde aşılabileceğini düşünmektedir. Devletin ferde hareket yollarını açan bir kuvvet olduğunu belirten Topçu, ferdin kendisini ancak bir devlet iradesinde tamamlanmış hissedeceğine dikkat çekmektedir: “Fertten çıkarak sonsuzluğa doğru ilerleyen irade, yeryüzünde devlet iradesiyle tamamlanıyor. O halde her şeyden ve herkesten daha kuvvetli olması lazım gelen devlettir.”⁵⁹

Totaliter bir devlet tasarımından söz etmekte olan Topçu’nun böylesine bir totaliter modelinin hür şeklindeki bir sıfatla tavsif edilmesi bir sentez çabasını işaret etmektedir. Böylesine bir sentezin otorite ile özgürlük arasındaki diyalektiğin aşılmasına yönelik bir işaret taşıdığını söylemek mümkündür. Nihayetinde Topçu, ahlaki bir ideal çizdiği devletle ilgili şu soruyu sormaktadır: “Devlet, yeryüzünde gözükün İlahî irade olmadıktan sonra halkın yaşattığı nice nice sefaletlerin sentezi mi olsun?”⁶⁰

Topçu’da kuşkusuz daha tümel bir kategori olarak ahlak, siyaseti içermektedir. Böylelikle Topçu, bireyin kendi öznel iradesini egemen kıldığı ahlaki bir düzlemle bunun toplumsal uzanımlarında beliren toplumsal egemenliği birbirlerini sarmalayacak şekilde ele almaktadır. Ahlakı bir tabiat varlığı olarak insanın tabiatüstüyle ahenkli bir ilişki modeli geliştirmesini temin eden iradenin bir hareketi olarak ele alan Topçu, benliğin Allah karşısındaki uysallığını gerçek bir “atılış hamlesi” olarak değerlendirmektedir. Benlik tabiat içerisindeki hareketinin sınırlılığını Allah’ın hareketiyle aşabilme imkânına ulaşmaktadır. Nihayetinde Topçu, hakiki hürriyetin Allah’a ait olduğunu belirtmektedir. İnsanın bir irade varlığı olduğunun altını ısrarla çizen Topçu insan hareketlerinin aile, toplum, devlet ve insanlık basamaklarından geçerek, Allah’a doğru ilerlemede olduğu anlayışını temellendirmek hedefindedir.⁶¹ Bu çerçevede çelişkileri daha üst bir ilkeyle aşmaya çalışan Topçu’ya göre “Bütün kâinatın gerçek sahip ve mesulü bir olan Allah’tır. Devlet idaresi de O’nunla bizim aramızda birlik halinde gözükün bir irtibat iradesidir. Bu irade, bizimkinden çok ileri ve bizim ferdi irademizle ulaşılmaz bir mesuliyet sahası teşkil etmektedir. O adeta hepimizin bir ve bölünmez olan ruh hayatının, yeni kâinat ruhunun yeryüzünde belirtisidir”⁶² Topçu, en iyi devlet idaresinin hareketlerinde sorumluluk ile otoriteyi yaşatırken her an Büyük Mahkeme huzurunda hesap verme durumunda olan büyük ruhları işbaşına getirmeye en kabiliyetli olan idare olduğunu belirtmektedir.⁶³ Topçu’ya göre mesuliyet duygusuna sahip insanların irade kudretlerine dayanan bir hâkimiyet, hakikati, sanatı, ahlakı yükselterek insanlığı Allah’a doğru götürebilecektir.⁶⁴

Yukarıda da işaret edildiği üzere hayvandaki ilkel hürriyet ile insandaki ruhi hürriyet arasında bir ayırım yapan Topçu, insandaki ruhi hürriyetin ahlakla iliş-

⁵⁹ Topçu, *İradenin Davası – Devlet ve Demokrasi*, 180.

⁶⁰ Topçu, *Yarınki Türkiye*, 1999, s. 323.

⁶¹ Mustafa Kök, “Önsöz”, *İsyan Ahlakı* içerisinde, 13.

⁶² Topçu, *Ahlak Nizamı*, 23.

⁶³ Topçu, *İradenin Davası – Devlet ve Demokrasi*, 122.

⁶⁴ Topçu, *İradenin Davası – Devlet ve Demokrasi*, 143.

kili olduğunun altını çizmektedir. İnsan iradesinin içten gayesinin bir ahlak düzeni inşa etmek olduğunu belirten Topçu, iradeyi engelleyen iç ve dış zorlayıcı kuvvetlerin engellerinden söz etmekte ve bunların ortadan kaldırılmasının aynı zamanda bir ahlaki hürriyet durumunun ortaya çıkmasına neden olacağını belirtmektedir. Topçu'ya göre irade aile, cemiyet ve devlet basamaklarından geçmektedir. Söz konusu basamaklardaki fonksiyonunu hakkıyla geçen hür bir irade, tam anlamıyla sonsuzluğa ulaşacaktır. Topçu, böylelikle hür iradenin nihai hedefinin Allah olduğunu belirtmektedir. Zira Topçu'ya göre insan, en büyük hürriyetini Allah'ı arayışında hisseder.⁶⁵

Sorumluluğun özgürlüğü öncelediğini vurgulayan Topçu, esasında kendi kendisini imha eden bir hürriyet anlayışına itiraz etmekte olup nihayetinde sorumluluğun, düzenin, ödevin hürriyete anlam verdiği bir toplumsallıktan söz etmektedir. Devlet felsefesine dair kimi yaklaşımlarında Hegel'e atıflarda bulunan Topçu şu ilginç ifadelerle yer vermektedir: "Din Allah'ın emri, devlet onun hareketidir. Bu ifade ile Hegel'in devlet nazariyesine ulaşıyoruz: 'Devlet, ilahi iradenin yeryüzünde gözükmesidir.' Eğer Hegel bir Müslüman mütefekkeri olsaydı, kendi devlet nazariyesinin en mükemmel tatbikçisi olarak Fatih'le Yavuz'u bulurdu ve tam manasıyla ilahi iradeyi, insanoğluna ve bahusus devlet reisine hudutsuz mesuliyet yükleyen İslam'ın ruhunda arardı."⁶⁶ Nihayetinde Topçu'da isyanıyla her türlü ferdi ve toplumsal esaretten kurtulup şahsiyete kavuşan insanın hareketi, aile, millet, insanlık ve devlet şeklinde devam eden aşamalardan geçip mistik bir kavuşmayı tecrübe edecektir. Böylece hareketin nihai hedefi Yüce Allah ve sonsuzluk olacaktır. Kendi ahlak tasarımıındaki isyan anlayışının Stirner'in bencilliğe, Rousseau'nun ferdiyetçiliğe ve Schopenhauer'in kötümserliğe dayanan isyan ve ahlak anlayışlarından farklı olduğunu ortaya koyan Topçu, kendi isyan anlayışını tabiatüstü ve mutlak karşısında uysallığa dayandırmaktadır. Bu çerçevede Topçu, Hallac'ın mistik tecrübesinde çatışmanın buharlaşacağını düşünmektedir.

İsyan Ahlak'ında Hz. Muhammed'den Hallac'a kadar süregelen üç yüz yıllık bir geleneğe yaslandığını belirttiği "Anadolu sülflüğünün gücü"nden söz eden Topçu, sülflüğün nazari, spekülatif bir derin düşünüş olmaktan öte insanın pratik hayatı için hareket düsturları vazeden bir doktrin olduğuna dikkat çekmektedir. Topçu, Anadolu sülflüğünün toplumun bütününe yayılmış bir adalet idealini canlı tuttuğunu Anadolu tarihinin devamlılığını sağladığını belirtmektedir:

"Anadolu halkı içerisinde, hatta alt tabakalarda bile yayılmış bulunan sistemin adalet ideali, bütün modern tarih boyunca onu istismar edici olanların düşmanlığına karşı bu milletin kudretini ayakta tutmuştur. Sülflüğün geleneği ve birleştirici gücü, Anadolu tarihinin yorulmak bilmez devamlılığını sağlamıştır."⁶⁷

Hakiki hürriyetin Allah'a ait olduğunu belirten ve Allah'ın insandaki hareketinden söz eden Topçu, hareketin harekete geçen ferdi aşmasının yanı sıra toplumu

⁶⁵ Topçu, *İradenin Davası – Devlet ve Demokrasi*, 143.

⁶⁶ Topçu, *Büyük Fetih*, 16, 17.

⁶⁷ Topçu, *İsyan Ahlakı*, 171.

da sonsuz bir şekilde aşmakta olduğunu ifade etmektedir. Topçu açısından hareket, zorlu ve ıstıraplı yürüyüşünde evrensel birliğe doğru bir atılım içerisinde olmakla çelişkilerden de kurtulacaktır.⁶⁸ Allah'ın birliğini tecrübe ederek sonsuzluğa ulaşacak olan ideal insan hareketinin çatışmaları ve çelişkileri sonlandıracağını düşünmekte olan Topçu, İsyah Ahlakı adlı eserine şu satırlarla son vermektedir:

"Anadolu, bin yıllık tarihinden beri, "sadece sınırlarda değil, hem de devlet merkezinde, ... ve aynı zamanda kendi kalplerinin derinliğinde, kutsal cihat ilan ederek" cemaatin selameti için kendilerini feda eden kahramanlardan ve şehitlerden mahrum kalmadı. Kendi mistiklik (tasavvuf) geleneğine yeniden sarılacak olan Anadolu çocukları hem kendi nefislerinin zorbalığına hem de despotların zulmüne karşı her zaman kutsal cihat ilan edecekler ve kendi darağaçlarının önünde cesaret ve gururla, cihatlarının tam anlamıyla şuurunda olarak: Ben Hakikatim "En'el-Hakk" diyebileceklerdir."⁶⁹ Böylelikle Topçu, maddi düzlemde zuhur eden otorite ile özgürlük arasındaki çelişkiyi Anadolu sūfliliğine özgü mistik bir tavırla aşmayı amaçlamaktadır.

İnsan iradesinin nihai gayesi olarak Allah'a işaret eden Topçu, iradenin ara gayelerinden de söz etmekte ve bu çerçevede iradenin aile, cemiyet ve devlet şeklindeki basamaklardan geçmekte olduğunu belirtmektedir: "İrade, sonsuzluğa götüren bu yolculuğunda aileyi ve cemiyeti olduğu gibi devleti de istediği nispette hürriyet kazanıyor. Ailesiz ve cemiyetsiz hürriyet insanı hayvanlara yaklaştırdığı gibi, devlet iradesine karşı gelen, onunla bağlarını koparan hürriyet de ilkel hale, anarşiye ve barbarlığa sürüklemektedir. Bu hal insanın gerileyişidir."⁷⁰

Sonuç

Çağdaş Türk düşüncesinde sıra dışı entelektüel bir porte olarak dikkat çeken Nurettin Topçu, çağdaş Fransız idealizminin kimi isimlerinden ilham alarak oluşturduğu varlık tasarımı insanın ahlaki varoluşunu merkeze alan bir düşünce dizgesi ortaya koymaktadır. Ahlak metafiziğinin temelini hareket ve isyan kavramlarını yerleştiren Nurettin Topçu, ahlaki bir öznenin imkânı açısından hürriyeti zorunlu bir postulat olarak kabul etmektedir. Olumlu bir anlam verdiği sorumluluğun hürriyeti öncelediğini düşünen Topçu, sorumluluğun aynı zamanda insanın hareket kudretinin ölçüsü olduğunu vurgulayarak insan hayatına gerçek değerini verenin de bu sorumluluk iradesinin sonsuzluğa doğru uzanması olduğunu belirtmektedir. Böylelikle Topçu, hürriyeti amaçlayan insanın, tabiatın şartlarını aşmaya yönelik bir çaba içerisinde olması gerektiğinin altını çizmektedir. Böylesine bir çabayı hareketle özdeş kıldığı iradenin bir isyanı olarak açıklayan Topçu, tabiatla kayıtlı olan insanın tabiatüstüne doğru yükselişinin ilkesinin Allah olacağını belirtmektedir. "Hareket, insan ile Allah'ın bir terkibi" olduğuna göre tabiatüstüne doğru yükselişindeki yetersizliklerinden insanı kurtaran bir güç olarak Allah'ın insandaki isyanı ile insanın bencil ihtiraslardan ve toplumsal ihtiraslardan kurtul-

⁶⁸ Topçu, *İsyah Ahlâkı*, 176.

⁶⁹ Topçu, *İsyah Ahlâkı*, 213.

⁷⁰ Topçu, *İradenin Davası – Devlet ve Demokrasi*, 143.

ması için ortaya koyduğu isyan, hürriyeti ve ahlaki ortaya çıkartacaktır. Bir irade yansıması olarak hareketin aynı zamanda Tanrı-insan ilişkisini açıklayan anahtar bir kavram olduğunu düşünen Topçu, Allah'ın hareketi ile insanın hareketinin birbirlerinden ayrılamaz bir yapıda olduklarını belirtmektedir. Öyle ki Topçu'ya göre aile, millet ve medeniyet inşasını amaçlayan ferдин bütün hareketlerinde ilahi irade de devreye girmekte, hatta dine en yabancı harekette bile ilahi irade bir sonsuzluk endişesi olarak mevcuttur. İnsan iradesinin Allah iradesi ile birleşmesinin neticesinde insanın tabiatın esaretinden kurtulup hürriyeti yaşamasının mümkün olabileceğini düşünen Topçu, iradeyi Allah'la bütünleştirmeye iten şeyin onun olaylar dünyasındaki yetersizliği olduğunu düşünmektedir. Böylelikle insan hareketinin tabiat içerisindeki yetersizliğinin Allah'ın hareketi ile aşılabileceğini belirten Topçu, bu anlamda hareketin tabiatüstüne doğru bir atılış olduğunu belirtmektedir. Tabiatüstünden vazgeçmek eksik olanla gerçek olmayanla yetinmek anlamına gelmektedir.

İnsan hürriyetinin imkânını öncelikle metafizik bir çerçeveye kavuşturan Topçu, insanın ferdi ihtiraslarının yanı sıra toplumsal kayıtlarla sınırlandırılması açısından da hürriyeti ele almaktadır. Toplumsal bir varlık olarak insanın varlığını sürdürebilmesinin yanı sıra ahlaki bir özne olarak insanın yetkinleşebilmesi açısından da devleti zorunlu bir kategori olarak gördüğü anlaşılan Topçu, ahlakın ve hürriyetin metafizik çerçevesine dair tartışmaya devleti de dâhil etmektedir. Nihayetinde toplumsallıktan soyutlanmış bir fert olmayacağına göre ferдин ahlaki yetkinliğe ulaşmasını sağlayacak bir toplumsal organizasyon olarak devlet zorunlu bir kategori olmak durumundadır. Böylelikle hürriyetin siyasal uzanımlarını tartışmayı ihmal etmeyen Topçu, ahlak metafiziğinin dinamik unsuru olarak bir isyandan söz ederken bu isyanın Stirner'in, Rousseau'nun ve Schopenhauer'in isyan anlayışlarından farklı olduğuna ısrarla dikkat çekmektedir. Topçu, ferдин ahlaki yetkinleşmesini odağına alan bir siyaset tasarımı bulurken Osmanlı tecrübesinin ideal bir forma kavuşturulmasının yanı sıra Blondel gibi Fransız idealizmin kimi temsilcilerinin görüşlerini de sentezlemektedir. Böylesine bir sentez hür bir totalitarizm ile modern devlet eleştirisinin imkânını bir araya getirmektedir.

Hürriyet probleminin çok katmanlı bir tartışmayı gerekli kıldığını göz ardı etmeyen Topçu, meseleyi Tanrı, tabiat, toplum ve devlet gibi pek çok unsuru içine alacak şekilde metafizik bir çatı altında tartışmaktadır. Bu çerçevede Topçu, birey devlet ilişkisi bağlamında ortaya çıkan hürriyet meselesini modern felsefenin hürriyet diskurlarında yaygın bir varsayım olarak ele alınan çatışma perspektifiyle sınırlandırmamaktadır. Politik vasatta mutlak bir özgürlüğün mümkün olmadığını düşünen Topçu'ya göre özgürlükle ilgili her halükârda bir sınırdan söz etmemiz gerekecektir. Zira Topçu'ya göre otoritenin olmadığı bir vasatta özgürlüğün imkânı da ortadan kalkacaktır.

Topçu'ya göre insanın ahlaki yetkinliğini engelleyen bir takım içsel, ferdi erdemsizlikler söz konusu olabilirken onun ahlaki bir yetkinliğe ulaşması noktasında iradenin, tabiatın kayıtlayıcı şartlarını aşmada devlet olumlu bir fonksiyon da icra edebilmektedir. Böylelikle ferдин ahlaki yetkinliğe ulaşması noktasında devlete aracı bir rol yükleyen Topçu, devletin üstüne aldığı vazifeyi insanî ve evrensel bir

vazife olarak tanımlamaktadır Bir ahlak varlığı olarak insanın bencil ihtiraslarından veya toplumsal arzularından kurtulacağı bir vasatın ortaya çıkması özgürlük ile otorite arasındaki gerginliği de ortadan kaldıracaktır. Kendi ahlak tasarımıdaki isyan anlayışının Stirner'in, Rousseau'nun ve Schopenhauer'in ahlak anlayışlarından farklı olduğunu belirten Topçu, Hallac'ın tecrübesiyle açıklanan mustarip ve mistik bir isyandan söz etmektedir. Kendi tarihsel tecrübesinden de hareketle birey devlet ilişkisinde ortaya çıkacak çelişkilerin daha üst bir sentezle ortadan kaldırılabileceğini düşünen Topçu, böylelikle yetkin bir hürriyet durumunun ortaya çıkacağını düşünmektedir. Zira devleti maddi bölüşümün kaynağı olarak egemen sınıfların bir çatışma alanı olmaktan çıkartıp onu idealist bir yapıda yeniden kurgulayan Topçu, devlete ahlaki bir görev tanımlı belirlemektedir. Böylesine ideal bir devlet tasarımıda otorite ile özgürlük arasındaki çelişkinin de buharlaşacağını söyleyebiliriz.

Kaynakça

- Cevizci, Ahmet. "Özgürlük", Paradigma Felsefe Sözlüğü, İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 1999.
- Civelek, Muzaffer. Kırk Yıl Sonra Dün Gibi Nurettin Topçu. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017.
- Evren, Mehmet. "Locke ve Rousseau'nun Doğa Durumu ve Mülkiyet Anlayışlarının Karşılaştırılması". İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı/No: 6, (Ekim 2015), 31-44.
- Evren, Mehmet. "JEAN JACQUES ROUSSEAU'DA UYGARLIĞIN DUYGULARA NEGATIF YANSIMALARI", Felsefe Dünyası Dergisi, Sayı: 73, (Yaz 2021), 208-226.
- Evren, Mehmet. "Jean Jacques Rousseau'da Bilim ve Sanatın Yeri", tabula rasa: Felsefe & Teoloji, Sayı: 35, Haziran 2020), 16-27.
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich. Tarihte Akıl, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1995.
- Öğün, Süleyman Seyfi. Türkiye'de Cemaatçi Milliyetçilik ve Nurettin Topçu, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1992.
- Öner, Necati. İnsan Hürriyeti. Ankara: Divan Kitap, 2013.
- Strauss, Leo. Politika Felsefesi Nedir?, çev. Solmaz Zelyüt Hünler, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2000.
- Topçu, Nurettin. Ahlak Nizamı. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1997.
- Topçu, Nurettin. Büyük Fetih. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014.
- Topçu, Nurettin. İradenin Davası – Devlet ve Demokrasi, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1998.
- Topçu, Nurettin. İsyân Ahlâkı - Conformisme et Révolte - Türkçesi Mustafa Kök – Musa Doğan, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014.
- Topçu, Nurettin. Kültür ve Medeniyet, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1998.
- Topçu, Nurettin. Yarınki Türkiye, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1999.
- Yenişehirlioğlu, Şahin. Hegel Felsefesi'nde Birey Toplum Devlet İlişkileri, Ankara: Birey ve Toplum Yayınları, 1985.